

„Grandis“ švenčia 45-ąjį jubiliejų

Dukra ir mama, pašventusios savo gyvenimą lietuvių tautinių šokių meno puoselėjimui. Iš kairės – dabartinė „Grandis“ ansamblio vadovė Irena Smieliauskaitė-Fabianovich su mama, atgaivinusia ansamblį ir daugelį metų jam vadovavusia, Irena Smieliauskienė.

Apie šokius yra ne vienas lietuviškas posakis. Kai kurie lietuvių šokių pavadinimai sukuria judesių įvaizdį, pvz., „Lenciūgelis“, „Pakeltkojis“, „Šoks šeimyna šokinį“, „Ant arkliuko“. Čikagos tautinis ansamblis „Grandis“ pasiskolino žemaitišką dainos žodžius „Linksminkimės, pakol jauni esma“ įrodyti, kad, nors 2004 metais ansamblis gal jau nebe jaunas, bet patys šokėjai vis dar jauni savo amžiumi ar bent savo širdyse. Šių metų gegužės 15 d., Čikagoje gimęs ir brendęs, šokių ansamblis Mother McAuley gimnazijos auditorijoje švęs savo 45-ąją gyvavimo sukaktį iškilmingu koncertu.

Truputis ansamblio istorijos

1953 m. skautininkė Irena Šilingienė sėkmingai subūrė Čikagos skautus į šokių grupę. Grupė pasivadino „Grandis“, sėkmingai repetavo ir dalyvavo pirmojoje lietuvių tautinių šokių šventėje Čikagoje. Tačiau po penkerių metų grupė iširo. 1964 m. ilgametė šokių mokyto-

ja Irena Smieliauskienė atgavino grupę ir jai vadovavo iki 1995 m. 1971 m. „Grandis“ jau galėjo save pavadinti ansambliu. Pirmojoje repeticijoje 1964 m. dalyvavo dvylika šokėjų, o netrukus buvo dvigubai – dvidešimt penki. 1993 m., ansamblio vadovės dukrė ir padėjėja, Violeta Smieliauskaitė-Fabianovich įkūrė „Grandyje“ vaikų ratelį. Ji šį ratelį perdavė kitų mokytojų priežiūrai, kai 1995 m. rudenį perėmė viso ansamblio vadovavimą. Šiuo metu „Grandyje“ šoka beveik 150 įvairaus amžiaus šokėjų, o iki šiol, galima apskaičiuoti, kad artai 900 šokėjų perėjo „Grandis“ eiles.

Laiko bėgyje ansamblis bren- do ir keitėsi, kaip ir jo šokėjai bei mokytojai. Anksčiau ratelių repeticijoms akompanuodavo pasišventę akordeonistai. Dabar šokių mokytojai naudoja įrašytą muziką. Ją galima įjungti ir išjungti pagal reikalą. Muzikos įrašai ir šokių aprašymai paskutiniu metu dažniausiai gaunami iš Lietuvos, bet yra šokių, sukurtų išeivijoje. Ansamblių ir lietuvių

tautinių šokių šventėse būna šokių, sukurtų išeivijoje ir Lietuvoje, o aikštės kompozicijos – tai įvairių ansamblių programų ir švenčių vadovų kūrybiniai nuopelnai.

„Grandis“ repetavo įvairiose Čikagos ir apylinkių salėse. Gal anksčiau į repeticijas kai kurie šokėjai galėdavo ateiti net pėsčiom, bet dabar atvažiuoja ar yra atvežami mašinomis iš Čikagos ir įvairiausių priemiesčių, o keli šokėjai net iš Wisconsin valstijos. Anksčiau per pasirodymus, šokėjos dėvėjo tautinius rūbus, paveldėtus iš motinų ar kitų giminių, atvežtus iš Lietuvos ar pokario Vokietijos. Kai kurių rūbai išausti Šiaurės Amerikos audėjų, kai kurie išausti asmens ar automatizuotų staklių Lietuvoje. Ir dabar yra panašiai, bet jau galima užsakyti rūbus tiesiog iš Lietuvos. 2003 m. „Grandis“ studentų ratelių vyriškiams buvo užsakyti kostiumai iš Lietuvos, kuriuos jie dėvi, pasirodydami scenoje ar programose, o veteranų ratelio moterys iš Lietuvos užsakė sceninius nuometus.

Genovaitė Breichmanienė XI lietuvių tautinių šokių šventės leidinyje parašė straipsnį „Tautinis šokis išeivijos gyvenime“. Ji rašo: „Reikia tik džiaugtis, kad toli nuo tėvynės jau antros ir trečios kartos jaunimas laikosi viename būryje, atranda džiaugsmą ir pasitenkinimą savo kilmės krašto meną ir kultūrą gerbti, skleisti su pasisekimu savo gyvenamojo aplinkoje“. Galima teigti, kad tas pasisaky-

RAMUNĖ KUBILIŪTĖ

mas tinka „Grandis“ ir daugelio kitų išeivijos šokių grupių nariams. Tas pasakymas tiko išeivijoje augančiam lietuvių kilmės jaunimui Lietuvos okupacijos metais. Jis tinka ir šiandien, paskačius ar išgirdus apie dar vis už Lietuvos ribų besisteigančius šokių vienetus.

Kelionės ir programos

Buvo toks išeivijos gyvenimo laikmetis, kai mažai kas lankėsi Lietuvoje, o jei lankėsi, tai daugiausia privaciai ir pavieniui. Tais laikais „Grandis“, kaip ir kitos šokių grupės bei ansambliai, atliko lietuvių kultūros ambasadorių vaidmenį savo ir kitataučių tarpe. „Grandis“ buvo vienas aktyvesnių ansamblių, nes šoko įvairiose festivaluose: jaunųjų ūkininkų sąjungos sukaitytose minėjimų, televizijos programose, menų parodose, aukštesniųjų mokyklų mokytojų suvažiavimuose ir kt. Buvo daug progų šokti ne tik lietuvių šokių šventėse, nes buvo kviečiami dalyvauti kitataučių šventėse, mugėse, muziejų programose, „Grandis“ ansamblis šoko latvių, lenkų, švedų, čekų, ukrainiečių ir jungtinių mišrių tautų festivaluose. Šokėjai mėgsta išvykas, tai žino, kad turi užsitarauti tą „išvykos teisę“ pareigingu dalyvavimu šokių repeticijose!

„Grandis“ šoko visose išeivijos lietuvių tautinėse šokių šventėse – Čikagoje, Cleveland, Toronto, Hamilton. Kai kurie „Grandis“ šokėjai skaičiuoja,

kiek metų šoka, pagal tai keliose šokių šventėse yra šokę. Susidraugavo „Grandis“ šokėjai ir kitų lietuvių tautinių šokių grupių nariai. Per visą savo gyvavimo istoriją „Grandis“ daug koncertuodavo. Ir dabar ansamblis atlieka nemažai programų. Šokių ansamblis yra keliavęs į kitus lietuvių tautinius JAV-se, bet taip pat ir į Kanadą, Pietų Ameriką, Australiją, Europą. Pvz., 1971 m. „Grandis“ pastatytos „Lietuviškos vestuvės“ susilaukė didelio pasisekimo ne vien Čikagoje, bet taip pat kituose JAV miestuose bei Kanadoje. Tai buvo vaidinimas, perpildytas dainomis, šokiais ir pasakojimais. 1975 m. „Grandis“ astuoniolika šokėjų, kartu su akordeonistu ir globos komiteto pirmininke, išvyko šokti Venezueloje ir Brazilijoje. 1981 m. ansamblis išvyko koncertuoti į Australiją. 1992 m. studentų ratelio šokėjai buvo pirmieji „Grandis“ kolektyvo nariai koncertavę Lietuvoje – Vilniuje, Kaune (Vytauto Didžiojo universitete), Palangoje, Marijampolėje, Telšiuose ir Elektrėnuose. Nors „Grandis“ norėjo dalyvauti Pasaulio lietuvių dainų šventėje Lietuvoje 1990 m., tačiau vizų negavo. Teko dalyvauti 1994, 1998, ir 2003 m. Pasaulio lietuvių dainų švenčių šokių dienų programose, kartu su Lietuvos šokėjais ir kitais užjūrio vienetais.

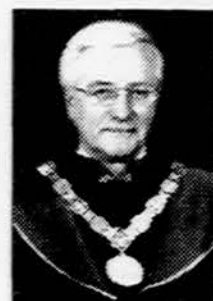
Lietuvių tautinių šokių programose ir šventėse lankydavosi, dar ir šiandien lankosi, amerikiečiai politikai bei jų šeimos

Tautinio ansamblio „Grandis“ veteranų grupė.

1989

2004

Gerbiami Senato nariai, lietuviškų organizacijų vadovai, absolventai, rėmėjai ir Vytauto Didžiojo universiteto bičiuliai užsienyje,

2004 m. balandžio 28 d. sukako 15 metų, kai buvo paskelbtas Vytauto Didžiojo universiteto atkūrimo aktas.

Šios šventės proga nuoširdžiai sveikinu Jus ir universiteto bendruomenės vardu dėkoju už svarią paramą ir bendradarbiavimą, atkuriant ir stiprinant universitetą.

Pagarbiai

Prof. Vytautas Kaminskas
Vytauto Didžiojo universiteto
Rektorius

nariai. 1972 m. šokių šventėje su „Grandim“ vieną šokių pašoko Illinois gubernatoriaus dukra Elizabeth Ogilvie. „Grandis“ šokėjai sveikino garbingus svečius įvairiomis progomis ir įvairiose šventėse. O nuo Lietuvos nepriklausomybės atgavimo buvo progų bendrauti su Lietuvos pareigūnais ir šokėjais. 1990 m. grandiečių šeimos buvo apgyvendintos Vilniaus pedagoginio instituto lietuvių liaudies dainų ir šokių ansamblio „Šviesa“, kuris tuo metu koncertavo JAV-se ir viešėjo Čikagoje. Kai kurie „Šviesos“ ir „Grandis“ šokėjai bei mokytojai jau buvo susidraugavę anksčiau. Ryšiai su Lietuvos kultūrinio ir tautinių šokių pasauliu vystosi iki šios dienos. 1992 m. IX išeivijos lietuvių tautinių šokių šventės temos žodžiais: „Šokio sukury – Lietuva širdy!“.

Mokytojai ir rėmėjai

2004 m. „Grandis“ ne tik ruošiasi savo jubiliejaus koncertui, bet taip pat dalyvauja artėjančioje XII lietuvių tautinių šokių šventėje. Paramos užnugaris, – tai šokėjų, jų tėvų bei rėmėjų sudaromi globos komitetai, kurie pastoviai ir proginiai susiformuoja parąpinti ansambliui reikiamų lėšų ir atlikti įvairius išvykos ar koncerto ruošos darbus. Irena Kriau-

čeliūnienė yra viena tokių, kuri rėmė „Grandis“ pastangas nuo to dienų, kai jos pačios vaikai ansamblyje šoko. Ji įsteigė globos komitetą ir buvo jo pirmninkė 12 metų, o po to su savo vyru dr. Leonu, liko garbės nariais. Visi šokėjai ją pažįsta ir gerbia – viena šokėja ją pavadino „Mama Grandis“.

„Grandis“ 40-ajam jubilėjus leidinyje ansamblio vadovė Violeta Fabianovich rašė, kad „Grandyje“ mūsų šokėjai garsina ir parodo liaudies meną sveikintiesiems bei saviesiems ir taip pat meilę savo tautai“. Per 45 veiklos metus, „Grandis“ eilėse buvo daug šokėjų, o iš jų tarpo išaugo gražūs būsūs tautinių šokių mokytojai. Vaikų ratelio mokytoja Rima Polikaitytė pati šoka „Grandyje“ nuo 1983 m., o dirba kaip mokytoja nuo 1993 m. Paklausus, kas paskatino ją paskirti tiek laiko ansambliui ir lietuviškam tautiniam šokiui, Rima atsako: „Draugystė, meilė šokiui, ypač lietuviškam, tautiniam šokiui“. Paklausus, ar ji mano, kad lietuviškų tautinių šokių išlaikymas puoselėja lietuvišką tautinį identitetą, Rima atsakė: „Labai. Ne visi gerai kalba lietuviškai, bet daug ką apie lietuviškas tradicijas ir kultūrą gali išmokti, besąkdamai šokių ansamblyje. Mes repeticijose kalbame lietuviškai – taip šokėjai ir išmoka lietuvių kalbą“.

Mokytojai patys mėgsta šokti, moka kitiems perduoti šokių pagrindus ir stengiasi perduoti meilę lietuviškam šokiui.

Nukelta į 2 psl.

TURINYS

Grandiečiai ruošiasi „atšokti 45-ąją sukaktį“.

„Emilija Pliaterytė“ LA ir San Francisco lietuvių scenoje. Laiškai iš Vilniaus: nieko naujo...

Dovana Lietuvių dailės muziejui. Juozas Zikaras viską matė „geromis akimis“.

Agnes Miegel poezija. Prisimenamas J. Skirius.

Ankstesnių metų „Grandis“ ansamblio nuotrauka.

„Grandis“ jaunųjų ratelio šokių mokytoja Rima Polikaitytė su savo šokėjais.

Pagal Juditos Vaičiūnaitės pjesę spektaklį „Emilija Platerytė“ pastatė ir vaidinę Los Angeles Dramos sambūrio nariai. Iš kairės: choreografe Sigita Barysienė, akt. Daiva Kamarauskaitė, režis. Olita Dautartaitė, aktorai – Haroldas Mockus, Indrėja Šulcaite, Laisvūnė Laurinkienė, Remigijus Bobina, rūbų kūrėja Aušra Maculevičienė, dail. Sigita Šniras. Dar šiai grupei priklauso akt. Saulius Šumanas, apšvietėjas Gintaras Laurinkas, scenografas Arūnas Uogintas, pagalbinis meistras Artūras Česna. Vaidinimas pastatytas Los Angeles ir San Francisco š.m. balandžio mėnesį.

Sigito Šniro nuotrauka.

Kai viskas vieningai susiklosto

PRANAS VISVYDAS

Lyg geometriniam pavidale: kampai, linijos ir vidinė erdvė tarpusavyje gražiausiai sutaria. Kad ir kvadrato.

Pro šios kamputos metaforos lešį žiūri į poetinį spektaklį „Emilija Platerytė“, lietuvaite-karžyge, vaidintą Los Angeles Dramos sambūrio jaunųjų aktorių balandžio 17 ir 18 d., vakare bei popietės laiku. Scenarijus ir režisūra Olitos Dautartaitės, pagal Juditos Vaičiūnaitės vienavieksmę pjesę „Dialogai su Emilija“, išspausdintą keturių pjesių rinkinyje *Pavasario fleita* 1980 m. Vilniuje. Šokiai ir plastika – labai svarbūs šiame vaidinime – Sigitos Barysienės.

Režisierė pastatymui panaudojo muzikinį foną – su anam laikotarpiui artima Frederiko Chopin muzika, palydintia Emilijos įvairius išgyvenimus bei vaidinimo nuotaikas. Repertuarą parinko S. Barysienė.

Pravartu trumpai nurodyti šios pjesės kompozicinius apmatatus. Septynios dalys. Kiekviena pradama poetiniu skandavimu, kurį atlieka Deklamatoriai – tai keturi, tai du, tai

vienas. Tarsi herojės likimą apdainuojantis choras. Sen ir ten įterpiami dar kiti posmai. Jei pradžioje ilgus eilutes banguoja kilniais amfibranais („aš nenoriu, kad būtų / tik prieblandoje, panardintas muziejus paveikslas“), tai pabaigoje, Istoriui apraudant Emilijos mirtį, Deklamatoriai išsako jos išliekantį vaizdinį ateičiai jamų pėdomis. Kad ir šios eilutės: „jos veidas sukilimo peizaže – taurus ir rimtas / jos žirgas tebedulka toly – baltas ir eiklus! Toji pabaiga, su degančiom

jos veidas sukilimo peizaže taurus ir rimtas, jos žirgas tebedulka toly – baltas ir eiklus

žvakutėm, su aplinkui klūpančiais veikėjais ir Chopin elegiška muzika ne vien žiūrovui suvilgino akis.

Pagrindinio vaidmens kūrėja Laisvūnė irgi nepertempė savo jausmų. Turi puikią atmintį. Gal balso tembras ne visus žiūrovus vienodai paveikia. Į repeticijas atvykdavo net iš San Francisco. Savaip išgyveno ir Emilijos charakterį: vienišos svajotojos romantikės, kurios pažiuroms nepritare tėvas, net

jos išsižadėjęs; trokštančios kovoti už tėvynės laisvę; drauge ir mylinčios gyvenimą... Savo didinga išvaizda Laisvūnė atrodė kaip Emilijos pamiltoji Žana d'Ark, turint mintį tuos matytus kino filmus. Jai tiko kario vyriška apranga ir konfederatė. Vien tik dėl to šaunaus kostiumo, Aušros Maculevičienės sukurto, ir švėtraus kardo išjauti ir laisvės kovas.

Kaip programoje rašoma, scenografija Arūno Uoginto, o dailininkas Sigita Šniras. Tad,

manau, abu taip originaliai prasmingai papuošė sceną su minimaliomis priemonėmis. Dešinėje nuo lubų virvės kaboją metraščiu rulonai, tarsi raginantys – skaityk, Istori! O kairėje kabanti sūpuoklė, su gėlių žiedais apipintomis virvėmis, be abejo, simbolizavo jaunystės džiaugsmus, nuo kurių ryžosi atitolti Emilija, pasišovusi padėti sukilėliams.

Pjesės pagrindas glūdi Emilijos (akt. Laisvūnė Laurin-

kienės) ir Istori (Remigijaus Bobinos) pokalbiuose. Istrikas čia ne vien orus metraščiu skaitytojas, dėstantis 1831 metų sukilimo faktus, bet ir didvyriška lietuvaite besisielojantis, ir vis ją labiau pamilstantis. Bobina ši meilės bruožą išreiškė dera- mu santūrumu. Juk vaidinimo stilius ne realistinis, bet poetiškai sąlyginis. Tai elegiškas žiūrėjimas į praeitį.

Pjesės ir režisūros pliusas kvadrato yra darnus Deklamatorių (Daivos Kamarauskaitės, Indrėjos Šulcaitės, Haroldo Mockaus, Sauliaus Šumano) panaudojimas ir kitai aktoriskai eiga: dvaro linksmybės, sukilimo personazams pavaizduoti. Rasi, čia jie visi reikšmingi. Nuo pradžios iki pabaigos. Su kerinčiu aristokratišku grakštumu pradžioje šoka menutę ir vėliau kitus šokius, Chopin skambant. Gabioji Aušra Maculevičienė apvilko juos elegantiškai – kaip tasyk vilkojo aukštuomenės panelės ir jauni ponai.

Taigi Deklamatoriai ne tik šoko, bet ir išgyvendami vaidinimo ponačius, ir sukilėlius, baudžiauninkus, D. Kamarauskaitė – mūšyje žuvusią Emilijos draugę, I. Šulcaitė – sukilėlę Mariją, vyrai – besiečiuojančius Emilijos pusbrolius. Visi kartu vorele įbėgo, nešdami sukilėlių vėliavą su sukriztuotą kardų emblema. Kardas įteikiamas ir Emilijai. Ji prisiekia kovoti už tėvynę ligi paskutinio kraujo lašo. Tai išpūdinga scena. Haroldas Mockus atbėgo su trimu. Trimituoja. Šaukia: „Tegyvuoja gegutės trečiosios konstitucija!“

Trukmė maždaug 50 minučių. Nuobodžiai nebuvo kada. Kai kas žiūrovų nesuvokė, ar Emilija buvo sužeista, ar tik sunkiai sirgo. Man asmeniškai nelabai patiko mizanscena, kur Deklamatoriai, prisimindami kovų epizodus bei arklių lekumą, vertikaliai susikabinę trypia grindis ir sako eiles apie suoliavimą zovada tada. Šiek tiek juokinga interpretacija, kai eilių aiškumas tampa sutryptas. Kita vertus, sekmingo spektaklio tėkmėje vienas prie kito nusilaukia pasirovui.

Apšvietimu rūpinosi Gintaras Laurinkas. Atrodė, šiai priemonei stigo tikslesnės koordinacijos. Prie pastatymo prisidėjo ir Artūras Česna.

tijų stygius vertia ir jaunima nuolat dairytis skalesnės duonos kitur. Vien įsusiškėje Čikagoje ir miesto apylinkėse juk prisikačiuojama nuo 12 iki 20 tukstancių nelegalių lietuvių, liejančių prakaitą statybose ar prižiūrindami vyresnio amžiaus, neretai neigalius žmones. Dažnas atvykęs niekad taip sunkiai Lietuvoje nebūna dirbęs, o kur dar kitos bėdos, taip ir laukiančios užklupti svečio šaly. Juk ten nelegalas neturi beveik jokių socialinių garantijų. Tačiau prisiminus, jog didžiausioji emigrantų banga – arti 9 mln. žmonių – pasiekė Amerikos krantus tarp 1900 ir 1910 m., tas nedarytų didesnio įspūdžio. Svarbu ką ir su kuo lyginsi.

Grįžtant prie Lietuvos, neretai pagalvoji, jog lankstesnė, labiau pritaikyta žmonėms nei biurokratų formuliams, švietimo ir kultūros politika galėtų bent kiek atsverti tas opias socialines problemas. Deja, viskas yra nugarinėje politikos partijų nesantarių praraja, ir lieka politinių ambicijų bangose, kurios, deja, nėra apčiuopiamos ir todėl negali atnešti jokios naudos Lietuvai.

Išoriškai kultūra Lietuvoje,

„Grandis“ švenčia

Atkelta iš 1 psl.

Ansamblio vadovė Violeta Fabianovich prižiūri ansamblio reikalus, pati šoka su veteranais šokėjais ir dar moko studentų ratelį. X Lietuvos tautinių šokių šventėje ji buvo vyriausioji meno vadovė. Be jos ir anksčiau minėtos Rimos Polikaitės, kiti mokytojai, kurie šiuo metu dirba su „Grandies“ įvairiais rateliais, yra Gintaras Grinkevičius (ansamblio baletmeisteris), Vida Brazaitytė (veteranų ratelių mokytoja), Antanas Rašymas (jaunųjų ratelio mokytojas), Dalia Bilaišytė-DeMuth (vaikų ratelio mokytoja), Lidija Stroputė-Polikaitienė (jaunųjų veteranų ratelio mokytoja), Rėda Ardytė-Pliurienė (mokytoja). Mokytojai padeda vieni kitiems ir kartais moko ne vieną ratelį. Šokių mokytoja Vida Brazaitytė pati šoka „Grandyje“ nuo 1985 m. ir yra buvus įvairių ratelių šokių mokytoja – nuo vaikų iki jaunųjų, iki veteranų, pradedant 1992 m. Veteranų ratelį moko penkerius metus, nuo 1999 m. Artėjantį Lietuvos tautinių šokių šventei ruošia net du veteranų šokėjų ratelius ir pati šoka. Kiekvienas mokytojas turi mėgiamiausių šokių. Vidos – tai „Subatėlė“ ir „Gailingis“. Nors ne visi ansamblio mokytojai yra pedagogai iš profesijos, tačiau jie studijavę baletą ar kitokio šokio meną. Baletmeisteris Gintaras Grinkevičius 1988 m. baigė Choreografijos katedrą Klaipėdos universiteto menų fakultete. Kiti šokių mokytojai yra lankę Išeivijos tautinių šokių instituto mokytojų kursus Dainavoje, kai kurie buvę (ar yra) to instituto valdybose.

Šokėjai

Šiuo metu „Grandyje“ šoka įvairiausiose vietovėse gimę šokėjai – JAV, Kanadoje, Vokietijoje, Pietų Amerikos kraštuose. Dar kiti gimę Lietuvoje. Vieni pasitraukė su šeima iš Lietuvos po Antrojo pasaulinio karo, būdami labai jauni, kiti su šeima iš Lietuvos atvyko gyventi JAV tik pastaruju metu. Yra šokėjų, kurie sklandžiai ir laisvai kalba lietuviškai, kiti kalba lietuviškai daugiausia tik su seneliais. Dar kiti gimę mišiose šeimose, kur lietuvių kalba rečiau girdima. Stengiamasi visus pamokyti lietuvių tautinių šokių terminologijos!

Šiuo metu šokėjų eilėse jau šoka pirmųjų šokėjų vaikai. Yra atvejų, kad tėvai šoka viename ratelyje, o vaikai – kitame. Viena motiutė šoka veteranų šokių ratelyje, o jos anūkai šoka vaikų ratelyje. „Grandyje“, kaip ir kituose šokių ansambliuose,

yra atvejų, kad šokėjai šokių ansambliuose rado savo gyvenimo draugus. Viena veteranų šokėjų pora, Onutė ir Virgis Smilgiai, būdami jauni, susipažino, šokdami dviejose skirtingose lietuvių tautinių šokių grupėse Čikagoje. Jie jau vienuolika metų šoka „Grandies“ veteranų ratelyje ir sako, kad dar nenusbodo.

Kodėl ansamblio nariai šoka „Grandyje“?

Mary Ellen ir Linas Martčiai bei Onutė Smilgienė atsakė, kad priklauso „Grandziai“, nes mėgsta šokti ir dėl draugų. Onutė Smilgienė tą mintį išplėtė. „Mūsų veteranų ratelis labai gerai sugyvena. Vaziuojam ir įvairius lietuvių renginius ir darom pobūvius (pas save) pora sykių į metus, pakviesdami visus šokėjus. Aš asmeniškai labai mėgstu tautinių šokių šokius, žiūrėti, kaip jaunimas taip energingai šoka, ir labai pati mėgstu šokti. Aš jaučiu, kad juo ilgiau šoksiu, tai nepasensiu. Man muzika labai graži, šokių judesiai, rūbai, viskas“. O kaip ji paaiškina savo amerikiečiams draugams, kur praleidžia tiek laisvo laiko? „Jeigu paklausia, aš pasakau, kad šoku su lietuvių tautinių šokių grupe, veteranų ratelyje, o jie sako – valio, kaip gražu, kad nepamiršti savo kilmės ir kultūros“. Šposininkas Linas Martis atsakė, jog jis pasako savo amerikiečiams draugams, kad jis eina į tautinių šokių repetitijas, nes turi progos su kitom moterim, ne vien su savo žmona, pašokti (tačiau ratelyje, jo pora – jo žmona).

Šokėjai, kurie nori šokti, randa laiko ir būdą dalyvauti repetitijose. Vienas „Grandies“ studentų ratelis susideda iš studentų, išvykusių į tolimesnes valstijas studijoms, kur nėra nei lietuvių, nei tautinio šokio ratelio. Jie yra pasiryžę sudaryti studijas ir grįžti į Čikagą „Grandies“ repetitijoms, žinodami, kad reikės labai intensyviai ir gal per trumpesnį laiką išmokti jų rateliui paskirtus šokių artėjantį šokių šventei.

Nesvarbu, kokios lietuvių kalbos žinios, nesvarbu, kokius nuotolius turi įveikti, atvykti į repetitijas, vis tiek kažkas traukia jaunus ir vyresnius lietuvių tautinių šokių mylėtojus į repetitijas. „Grandis“ yra tikra grandinė, kuri visus traukia į savo pusę ir apjungia į vieną būrį. Švenčiami kiekvieno, ilgiau „Grandyje“ šokancio šokėjo jubiliejai, pradedant penkmečiu. Įvairių pasirodymų, repetitijų šokėjai dėvi specialiai paruoštus „Grandies“ marškinėlius, kad būtų aišku, kuriam ansambliui priklauso.

Šventė

Gegužės 15 d. „Grandies“ koncertas parodys šokėjų gabumus. Reikia manyti, kad koncerto dalyviai pajus lietuvių tautinių šokių grožį ir prisimins savo jaunystės dienas. Žiūrovai turės progos ne tik matyti kai kuriuos būsimos 2004 m. XII Lietuvos tautinių šokių šventės programon įtrauktus šokius, bei kai kuriuos specialiai „Grandies“ jubiliejiniam koncertui parinktus šokius. Bus ir muzikinių intarpų. Vieni jauni šokėjai trepsės scenoje, kaip „pirmokai“, kiti parodys, kad jie jau yra daugelio pasirodymų „veteranai“. Kvietiname lietuvių visuomenę ir ypač kadaise šokusius „Grandyje“ į sukakties ir lietuvių tautinių šokių pasigrožėjimo šventę! 1999 m. „Grandies“ 40-ojo jubiliejaus koncerto pirmos dalies žodžiais tarant ir pridėdant, „iš arti ir iš aplinkui, daug grandiečių (ir jų draugų) susirinko“.

jaunimas, šokantis tautinius šokius, iš senovės atkasa mūsų tautos dvasinius lobius, kuriais pasidalina ir su saviškiais, ir su kitataučiais

40-ojo „Grandies“ jubiliejaus leidinyje buvo išspausdintas rašytojos Stasės Petersonienės aprašymas: „Vieną „Grandies“ tautinių šokių vakarą programos pranešėja baigė žodžiais: „Mes įsų grandis“. Šie žodžiai pasiliko ilgai ir išėjus iš koncerto. O jų prasmę galima šitaip paaiškinti: jaunimas, šokas mūsų tautinius šokius, iš senovės atkasa mūsų tautos dvasinius lobius, kuriais pasidalina ne tik su savo saviškiais, bet juos parodo ir svetimtaučiams. Amžių tėkmėje susidariusios mūsų tautos dvasios specifinės žymės per tautinius šokius, liaudies dainas, tautinius muzikos instrumentus yra perduodamos iš kartos į kartą. Ir todėl tautinių šokių grupė yra grandis, jungianti praeitį su ateitimi“.

Reikia tikėtis ir manyti, kad Čikagos tautinis ansamblis „Grandis“ šoks toliau – į ateitį, link savojo 50-ųjų metų jubiliejaus! Reikia taip pat tikėtis, kad „Grandies“ koncertas ir artėjanti XII Lietuvos tautinių šokių šventė susilauks gausios publikos.

„Grandies“ ansambliciai, pernai liepos 6 d. dalyvavę Pasaulio lietuvių dainų šventėje Lietuvoje.

Laiškai iš Vilniaus
Julius Keleras

Nieko naujo ir po šiandienos saule

Išsiskirti į daugiasluoksnę Lietuvos kasdienybę nėra lengva. Apie tai, kas vyksta iš tikrųjų Lietuvoje, tarkim, atsistatymo prašalio žvilgsniu, galima spręsti daugiariopai: iš kasdien Vilniaus senamiestyje dirbančių elgetų, tarp jų ir vaikų, armijos (o jų prisikačiuojama apie 200), švirkštų, išmėtytų į paties senamiesčio laiptinėse, ar išsamių nusikaltimų kronikų, kuriomis taip mėgsta mėgautis vietinė žiniasklaida, žūt būt mėginanti pralenkinti savo konkurentus. (Žuvusieji auto avarijose, jeigu reikia pavyzdžių, Amerikos televizinių programose niekad nebūtų rodomi itin stambiais planais, o Lietuvoje tai daryti aiškiai nevengiama).

Tiesa, galima žvelgti ir priešingai – pastebėti nuostabiai išgrąžinta Vilniaus senamiestį,

Užupį, prieš porą metų įveiktą infliaciją, ištaigingas krautaves, besiplečiantius „supermarketų“ tinklus. Be abejonės, tamsoji ir šviesioji mūsų realybės pusės ryškėja tam tikromis aplinkybėmis, kurios priklauso nuo daug ko, ypač nuo mūsų socialinės politikos. Svetimšaliui, netgi užsienio lietuviui, gerai nepažįstamiam dabartinės šalies, viskas atrodo nepalyginamai dailiau. Savam – dažnai gerokai liūdniau. Ir ne vien dėl to, kad lietuviai, kaip tauta, linkusi į lyriką ir pesimizmą ar savizudybes. Tiesiog vis dar pernelyg pirusi yra socialinė tvarka, kurią per nepriklausomybės dešimtmetį gal ir neįmanoma buvo visiškai atstatyti. Tos socialinės duobės, tarkim, nelanksti socialinės paramos sistema, socialinių garan-

Lietuvių dailės klasikas Čikagos pašonėje

LAIMA KRIVICKIENĖ

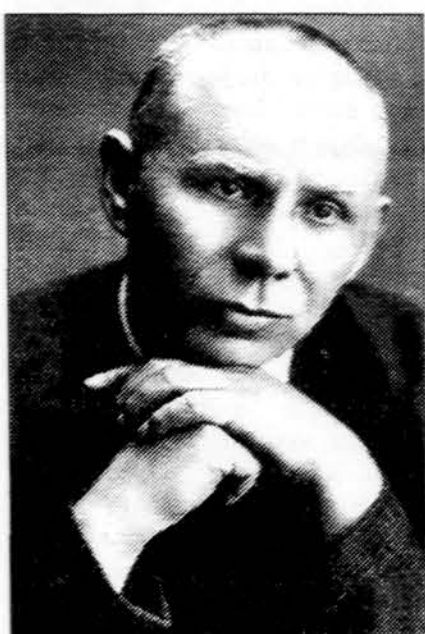
Aldonos (Mikulskytės) ir Vainutis Zikarų meno rinkinio, dovanoto Lietuvių dailės muziejui paroda galėjo įvykti 2003 metų pavasarį, tik gyvenimo tikrovė nutolino šį iškilmingą momentą, nukėlė į šiuos metus ir, aplenkusi žiemos rūpesčius, pasirinko pavasarinę datą gegužės 8-ąją. Šis įvykis vienintelis, netikėtas ir džiuginantis: šiais laikais, kai per 50 metų Amerikos lietuvių čia sukurtos meno vertybės nesuskaičiuojamai siuntiniais, talpintuvais, lektuvais ir laivais keliauja Lietuvon, žymaus skulptoriaus Juozo Zikaro marti, Aldona Zikariene, savo šeimos surinktą meno kolekciją, kurioje išskirtinę vietą visada užėmė Juozo Zikaro kūriniai, padovanojo Lietuvių dailės muziejui PLC, Lemont, IL.

Visą gyvenimą Aldonos ir Vainutis Zikarų šeima supo skulptoriaus Juozo Zikaro, jo brolio skulptoriaus Teisucio, draugų, bičiulių menas. Vis labiau apilankant mintims apie būtinybę keisti gyvenimo būdą, ieškant pastovios globos ir priežiūros, pasirinkus žinomą, senatvėje lietuvių suburiantį, Putnam vietovę, Aldonai natūraliai iškilo meno rinkinio ateities klausimas. Nusprendė padovanoji Lietuvių dailės muziejui. Meno rinkinio siunta LDM pasiekė 2002 m. Atkeliavo tvarkingi kūrinių sąrašai, aprašymai, tikslinantys išspūdingą dovanos vertę, nusistieję ryšys, keliavo padėkos ir atsakomieji laiškeliai, paaiškinimai. Ir, net suprantant, kad Aldonos Zikarienes sveikata šlubuoja, dar kirbena, nors ir nereali, viltis, kuo daugiau išgirsti, sužinoti, džiaugiantis, kad mecenatė pati viena, stropiai, atidžiai, tvarkingai paruošė visą kolekciją išsiuntimui. Atrodė, kad laikas dar visiems palankus. Deja, žinutė apie Aldonos Zikarienes mirtį sunaikino ryšį, tik dukters Eglės Zikaraitės–Calabresės laiškelis, 2003 kovo 28 d. rašytas Daliai Šlenienei, išryškino mintį, kad šio meno rinkinio paroda turi būti išskirtinė.

Eglė Zikaraitė–Calabresė, patvirtindama mamos valią, rašė, kad meno kolekciją kūrė ir rinko abu jos tėvai: Aldona ir Vainutis Zikarai, kad jos mama buvo tvirtai įsitikinusi, jog šis menas turi būti padovanotas Lietuvių dailės muziejui Lemonte, kad visi lietuviai, visi muziejaus lankytojai galėtų pamatyti, pajusti skulptoriaus J. Zikaro talentą, kūrybos grožį, atskleidžiant pasauliui aukštą lietuvių kultūrą ir meną. Prisimindama jaunystę, mielus tėvų bičiulius – V. K. Jonyną, E. ir R. Talačkas, kitus dailininkus, kurių darbai puošė jų namus ir sudaro didelę dalį rinkinio, siūlė, rengiant A. ir V. Zikarų rinkiniui skirtą parodą, pasinaudoti ir mamos užrašais prisiminimais.

Tie keli prirašyti prisiminimų lapeliai yra atviras pasakojimas, nužymintis Zikaro šeimos gyvenimo momentus, tampa svarbiu ryšiu su praeitimi.

„Aš, Aldona Mikulskytė, gimiau ir augau pasiturinčio Suvalkijos ūkininko šeimoje Kybartų artumoje. Ten aš užsivilkau gimnazistės uniformą, kuri buvo suprojektuota dailininko Juozo Zikaro. Tada man ši pavardė nieko nesakė... Lietuva

Juozas Zikaras: „Lietuva mažytė, bet ji gali ir turi būti garsi savo meno kūrinių“.

palietė karai, sovietų ir hitlerinės Vokietijos okupacijos. Teko pasitraukti nuo karo veiksmų į Vokietiją. Mus pabėgelius priėmė svetingos Jungtinės Amerikos Valstybės. Mūsų šeima čia atvyko 1949 metais ir įsikūrė New Yorke, čia gegužinėje susipažinau su aukštu, lieknų vaikinu, Vainučiu Zikaru... Tik iš kitų sužinojau, kad jis sūnus kažkokio žymaus skulptoriaus, kuris yra pasilikęs Lietuvoje... 1951 sukūreime šeimą. Kas kartą vis labiau jutau Vainučio nuolatinį ilgį ir didelę meilę likusiems Lietuvoje – jo tėvams, jo dvynei sesei Alytei. Vainučio pasakojimai sukūrė man gražų Zikaro šeimos paveikslą. Pradėjau galvoti, kad Zikaras buvo išskirtinė asmenybė, išskirtinis tėvas, jei jo sūnus, išaugęs į vyrus, taip gražiai kalba apie tėvą“.

Laikas atitolinęs gyvą skulptoriaus paveikslą, atsijoję ir surinko geriausiąją, ryškiausiąją žmogiškąją prasmę, kūrybą ir švelnius prisiminimus. „Kai abu lankėmės Lietuvoje 1992 metais jau šeštą kartą, (tai buvo paskutinis kartas, kai lankėmės abu), Vainutis Kaune nusivedė mane į Ažuolų kalną prie Meno mokyklos, kur jo tėvas mokytojavo, turėjo studiją. Jis parodė langą, pro kurį jis su sesute dvyne dažnai įlysdavo ir prašydavo iš tėtės 5 centų saldainiams. Zikaras nie-

kada ant vaikų nesibardavo, kad jam trukdo. Išsitraukęs iš kišenės visada duodavo centus savo pažibukams, tai – taip jis vadindavo vaikus.“ ... „Stovėdami čia ilgai, lyg įmintose Zikaro pėdose, sugalvojome įsteigti kasmetinę Zikaro vardo 1,000 litų premiją. Deja, Vainutis to padaryti nespėjo. Jis tragiškai iškeliavo pas savo numylėtą tėtę 1993 m. Atsigaivus iš tos netekties, 1996 m. premija tapo realybe“. Apsilankę Lietuvoje Zikarai parsiveždavo meno kūrinių, bareljefų ir jais puošė savo namus.

Kiekviena karta savaip suprantą ir vertina meną. Žmogus paklūsta laikmečio diktuojamam vertybėm, kadaise tvirtiausios ir neginčytos tiesos po kurio laiko keičiasi. Tik visada, kai žmogus prisiliečia prie Juozo Zikaro kūrybos, suranda savąjį atvirą santykį su jo menu. Kadaise Zikaro skulptūra „Laisvė“ buvo tautos laisvės simbolis ir siekiamas idealas, vėliau mus vertė ją pamiršti, atėjo laikas kai „Laisvė“ vėl tapo tautos išsivadavimo ženklu ir šiandien ją tvirtai pastatė nūdienos kultūros terpeje. Nedaug J. Zikaro kūrinių pamatysime ir Lietuvos muziejų salėse, tik pagrindinius jo kūrinius žino beveik kiekvienas lietuvis ir ne veltui Zikaras vadinamas tautinės dailės klasi-ku.

Didžiausia pagarba ir padėka už žymiojo skulptoriaus J. Zikaro kūrybos saugojimą tenka Aldonai ir Vainučiu Zikarams, jų šeimai: nuo pirmųjų nepriklausomos Lietuvos monetų kolekcijos – kiekvienas net mažiausias centas, pinigėlis, medaliukas, tvirtina senąją Lietuvos kultūrą, bareljefai, portretai, biustai, gipsiniai maketai, meno kalba išsako kūryboje glūdinį grožį. Kūriniuose atsiskleidžia meistras, laisvas jo poelkis, išryškinant bendrusios dvasinius supančios aplinkos bruožus. Šioje kolekcijoje yra skulptoriaus Teisucio Zikaro niekur neeksponuotos kūrybos, LD muziejaus rinkiniai pasipildė J. Bagdono, V. Igno, V. K. Jonyno, A. Galdiko, V. Kasiulio, E. ir R. Talačų bei kitais ryškiais išspūdingais darbais.

Lietuvių dailės muziejus nuo-

Juozas Zikaras. „Kristus“. 1939 m.

Aldona ir Vainutis Zikarai.

latos kvietia, pristatydamos kūrėjus, žymių menininkų darbus, rengia autorines parodas, ieško to, kas dabar atrodo praeities, patrauklu, reikšminga. LDM direktorė Dalia Šlenienė labai nudžiugo, gavusi didžiulę siuntą. Vaikstant tarp gausybės dežių, sunku buvo patikėti, kad jos vienos rankų užteks tiems turtams išpakuoti, sutvarkyti, paremontuoti ir paruošti rodyti. Darbas atliktas. Šios parodos – A. ir V. Zikarų rinkinio ekspozicija kuriama iš darbų, kurie buvo nepaprastai aktu-alius jų sukurimo laiku, atitiko savo meto dvasią, ryškino lūkesčius, šia kūryba žavimasi iki šiol, ji vertinama, puošia lietuvių aplinką, kelia tautos garbės jausmus. Minint 120-ąsias Juozo Zikaro gimimo metines, jo šeimos namuose Kaune, Ažuolų kalne atidarytas muziejus, kur galima nuosekliai pažinti skulptoriaus – dailininko ir pedagogo gyvenimą bei kūrybos kelią, šeimos narių, vaikų: Alytės, Vaidučio, Vainutis, šiuose namuose

Juozas Zikaras. „Kristus“.

Zikaras viską matė tik geromis akimis

Aš, Aldona Mikulskytė, gimiau ir augau pasiturinčio Suvalkijos ūkininko šeimoje, Kybartų artumoje. Ten aš užsivilkau gimnazistės uniformą, kuri buvo suprojektuota dailininko Juozo Zikaro. Tada man ši pavardė nieko nesakė, bet gyvenime taip nutiko, kad vėl susidūriau su šia pavarde, ir ji man pasidarė artima.

Lietuvą palietė karai, sovietų ir hitlerinės Vokietijos okupacijos. Teko pasitraukti nuo karo veiksmų į Vokietiją. Po karo nebegalėjome grįžti į Lietuvą, nes ji buvo sovietų okupuota.

Mus pabėgelius priėmė svetingos Jungtinės Amerikos Valstijos. Mūsų šeima čia atvyko 1949 m. ir įsikūrė New Yorke, toje miesto dalyje, kur gyveno daugiau lietuvių. Čia mes turėjome laisvę: mokėmės, kūrėme savo mokyklas, organizacijas, savo šeimas.

Ir aš 1950 m. gegužinėje susipažinau su aukštu, lieknų vyriškiu, kuris buvo Vainutis Zikaras.

Tuo metu man jo pavardė nieko nesakė. Jis pats apie save daug nekalbėjo. Tik iš kitų sužinojau, kad jis yra sūnus kažkokio žymaus skulptoriaus, kuris pasilikęs Lietuvoje.

Mes tapome vienas kitam artimi ir 1951 m. sukūrėme šeimą. Kas kartą vis labiau jutau Vainučio nuolatinį ilgį ir didelę meilę likusiems Lietuvoje – jo tėvams, jo dvynei seseriai Alytei. Vainučio pasakojimai sukūrė man gražų Zikaro šeimos paveikslą. Pradėjau galvoti, kad Zikaras buvo išskirtinė asmenybė, išskirtinis tėvas, jei jo sūnus, išaugęs į vyrus, taip gražiai kalba apie tėvą.

Zikaro vardo premijos mintis

Kai abu lankėmės Lietuvoje 1992 metais jau šeštą kartą, (tai buvo paskutinis kartas, kai abu lankėmės), Vainutis nusivedė mane Kaune į Ažuolų kalną prie Meno mokyklos, kur jo tėvas mokytojavo, turėjo studiją. Jis parodė langą, pro kurį jis su sesute dvyne dažnai įlysdavo ir prašydavo iš tėtės 5 centų saldainiams.

Zikaras niekada ant vaikų nesibardavo, kad jam trukdo. Ištraukęs iš kišenės visada duodavo centus savo pažibukams – taip jis vadindavo vaikus.

Kadangi Zikaras nuo meno mokyklos gyveno ranka pasiekiamoje artumoje, tai vaikų prašymai tų penkių centų būdavo dažni.

Stovėdami čia ilgai, lyg įmintose Zikaro pėdose ir prie gerokai apipuvusio lango, sugalvojome įsteigti kasmetinę Zikaro vardo 1,000 litų premiją. Deja, Vainutis to padaryti nespėjo. Jis tragiškai iškeliavo pas savo numylėtą tėtę 1993 m. Sausio mėnesį išėjęs nusipirkti laikraščio, paslydo ant ledo ir griūdamas labai susižeidė galvą. Tai ir buvo jo mirties priežastis. Atsigaivus iš tos netekties, 1996 m. premija tampa realybe.

Zikaras niekada nebuvo materialistas. Jam pinigai lyg neegzistavo. Priešingybė buvo jo žmona. Dėl to namuose ir kildavo karas. Zikariene turėjo planą – pastatyti nuosavą vasarnamį Kačerginėje. Tai ji padarė taip, kad Zikaras nežinojo. Iš mėnesinių maistui pinigų ji pusę jų kimšo į kojines. Po to vaikus siųsdavo pas tėvą, kad vaikai vėl prašytų pinigų maistui.

Tokiu būdu vasarnamis ir išdygo. Džiaugėsi Zikariene Kačerginėje, bet Zikaras jos nemėgo. Būdavo Kaune, jo sūnus Vainutis virdavo sriubas su aštriais pipirais, nuo kurių sriuba pasidarydavo juoda, o vasaros metu greit pradėdavo burbuliuoti. Bet Zikarui vis tiek būdavo girdi ir prarūgusi, nes sūnaus virta.

Zikaras nerūkė, bet kartas nuo karto užsūrykdavo cigarą, paskėsdavo jo dūmuose. Džiaugdavo, kaip vaikas, kai pavykdavo išpūsti dūmų rutulį.

Vaikams buvo ir tėvas, ir motina

Mėgo vienumą, mėgo muziką, ypač vargonų. Pats grojo smuikeliu. Vėsdavo vaikus į bažnyčią labiausiai dėl to, kad pats galėtų klausytis vargonų. Mėgo dainuoti, užtraukdavo „Sancta Lucia“. O kai keturi jo vaikai paaugo, padarė jis Zikarų orkestrą. Vyrtausias sūnus Vaidutis grojo smuiku, Teisutis daug būgnus – jų vietoje buvo puodai ir jų dugnai. Dvyniai rimtai – keturiom rankom – spaudė pianino klavišus, o pats Zikaras šaukštais pritardavo. Zikarienei visa tai atrodydavo lyg nerimta.

Zikaras vaikams buvo ne tik tėvas, bet kartu ir mama. Jis juos prausė, glaudė, gamino maistą, augino, ruošė gyvenimui. Jis buvo jų draugas, juos suprato, atjautė; buvo meilus, švelnus, pilnas humoro. Visą matė tik geromis akimis. Jis buvo ir elgėsi kaip vaikas. Užaugti ir subręsti nespėjo. Buvo penktas šeimoje vaikas. Svajono apie skraidymą, norėjo nuo žemės pakilti kažkur aukščiau, į erdvę.

Diplominio darbo tema

Šio jo gerumo ir drauge grožio bruožai atsispindi diplominiame darbe „Motina“. Darbas turi įdomią istoriją.

J. Zikaras Petrapilio Dailės akademijoje studijavo 1910–1916 metais. Jo diplominis darbas turėjo būti konkursinių darbų skyriuje. Laimėjusiam šį konkursą, buvo daug privilegijų ir apmokamos studijos užsienyje.

Zikaras keletą mėnesių dirbo prie graikų mitologinės temos. Jau džiaugėsi profesoriai jo darbu, pranašavo gražią ateitį, bet darbas Zikaro nepatenkino. Jam buvo svetimas ir šaltas. Neapsikęsdamas tą darbą sudaužė, sulaužė. Grižęs namo, rado žmoną bemaitynančią jų pirmgimį sūnelį. Taip Zikaras ir sušuko: „Koks dieviškas vaizdas!“

Taip ir gimė diplominio darbo tema – „Motina“. Grupinę skulptūrą padarė per 20 dienų. Skulptūra akademijos parodoje susilaukė didelio dėmesio, nes visiem buvo žinoma jos atsiradimo istorija. Apie tai rašė ir Peterburgo spauda.

Zikaras buvo pirmas lietuvis, gavęs skulptoriaus – dailininko diplomą.

Net pinigais nusipirkdavo ramybę

Zikaras buvo visur ir visada punktualus. Jei kur nors rinkėdavo važiuoti, jis visada būdavo apsirėngęs prieš išėjimą, su kepure, su lazdele, sėdėdavo ir laukdavo žmonos, kuri visada ir visur vėluodavo. Jos nesulaukęs, išeidavo.

Nukelta į 4 psl.

Zikaras viską matė tik geromis akimis

Atkelta iš 3 psl.

Zikaras turėjo labai ramų, nuolankų sugyvenamą charakterį, nemokėjo pykti, užpykęs greitai atsileisdavo, o kad žmonelė nerodytų rūstaus veido, atsiprašydavo už padarytas klaidas, kad tik namuose būtų taika. Kartais net pinigais iš jos nusipirkdavo ramybę.

Kad moliniai žmogiukai būtų gyvi

Zikaras, ganydamas žąsis, drožinėjo dėdes, lipdė iš molio žmogiukus. Kad tie žmogiukai jam atrodytų gyvi, prisi-gaudęs karkvabalių, juos sukimšdavo į jų pilvus, ir tokiu būdu jie tapdavo gyvais. Su malonumu tai jis pasakodavo savo vaikams.

Zikaras daug reikalavo iš savo mokinių, tuo pačiu juos mylėjo, ypač Vytautą Kašubą, matė jo gabumus, atjautė jo sunkų gyvenimą, rėmė jį finansiskai.

Didžiavosi Zikaras, kad jo du sūnūs, Teisutis ir Vainutis pasuko meno keliu. Teisutis linko į modernizmą, kurs labai nervino tėvą. Bet koks kitas mokslas Teisučio nedomino. Neturėdamas laiko pats atlikti vieno Pieno Centre gauto užsakymo, jį padaryti davė sūnui Teisutiui. Tai buvo skulptūra „Linai“. Tai ir buvo Teisučio pirmas darbas, už kurį jis gavo užmokestį.

Sūnaus Vainučio silpna sveikata visą jo gyvenimą prilaikė, kad galėtų toliau tobulinti įgimtus meno gabumus.

Vyriausias Zikaro sūnus, kaip ir jis pats, mėgo skraidyti. Abu turėjo laimingų nuotykių. Sūnus su sklandytuvu nukrito Nidos kopose, o tėvas su skėčiu

nuo savo gimto namelio stogo. Duktė Alytė, matematikė, tokiom išdaigom nesidomėjo.

Mylėjo kaimo žmogų

Zikaras išliko kaimo žmogus iki savo gyvenimo pabaigos, – mėgo su žagre kvepiančiu žmogumi užėti į užėigą, rasdavo su juo bendrą kalbą, atjautė neturtingą. Kartą į kavinę įbėgęs apskuręs berniukas paprašė, kad ponuliai iš jo nupirktų loterijos bilietą. Kažkas vaikiną pavarė, bet Zikaras jo pasigailėjo, nupirko tą bilietuką ir laimėjo 1,000 litų.

Tarp kaimo jaunų mergaičių vis ieškojo veiduko, kuris tiktų kuriamai Laisvės statulai. Jį surado Panevėžio gimnazijoje, o visą Laisvės statulos kūną pozavo jo žmona Anelė Tubelytė-Zikariene.

Už sukurtas Lietuvos pinigų monetas Zikaras iš valdžios gavo sklypą Kaune. Ten pastatė namą, kur ir gyveno visą laiką. Dabar šis namas yra M. K. Čiurlionio muziejaus nuosavybė, jo filialas – Zikaro muziejus Kaune, Zikaro gatvė 3.

Zikaro sukurtomis monetomis labai žavėjosi belgai, tik jų garbė neleido prašyti, kad Zikaras suprojektuotų ir jų monetas. Neišliko ir jo paties autoportretas. Vaizdavo save velniškai juokingą. Grįžęs kartą iš kažkiokios nesekmės ir pamatęs savo skulptūrą, ją sudaužė, – kam ji šypsosi!

Geriausias jo gyvenimo draugas net iš senų laikų buvo ir toks liko rašytojas, poetas, dramaturgas Petras Vaičiūnas, kuris net savo „Prisikėlimo“ dramoje vieną vaidmenį surišo su dvasinėmis Zikaro kančiomis. Dažnai apie tai pats Zikaras kalbėjo. Tuo pačiu ir Zikaras padarė Vaičiūno bareljefą.

Zikaras neišsijungė į nuotaikingą menininkų gyvenimą, išliko paprastu žmogeliu, buvo geras vyras žmonai, geras tėvas savo šeimai. Išskirtinai jis mylėjo savo vaikus gal dėl to, kad pats turėjo labai vargingą jaunystę. Norėjo vaikams geresnio gyvenimo, kad išlaikyti šeimą, turėjo prisitaikinti prie gyvenimo, uždarbiauti pagal gautus užsakymus.

Zikariene buvo visiškai priešingybė Zikarui. Buvo rimta, griežta, materialistė, šaltų jausmų moteris. Didžiavosi būdama Zikaro žmona, bet savo vyro kaip menininko visiškai nesuprato. Tas turėjo neigiamos įtakos visai šeimai. Zikaras turėjo būti ne tik skulptorius, bet ir vyras žmonai, ne tik tėvas vaikams, bet kartu ir jų motina. Toks glaudus gyvenimas jungė jį su vaikais, kuriuos nepaprastai mylėjo, su meile ir pagarba vaikai apie jį kalbėjo.

Už geležinės uždangos

Kai karo metu sovietų armija 1944 m. vasara ir rudenį užėmė Lietuvą, Zikaro trys sūnūs, Vainutis, Vainutis ir Teisutis, pasitraukė į Vakarus. Po karo Vainutis ir Vainutis išemigravo į Jungtines Amerikos Valstijas, o Teisutis – į Australiją. Bet kokie ryšiai su tėvais buvo nutrūkę.

Zikarui padarė nepaprastai skaudų įspūdį, kad dingę sūnūs. Kur jie yra, jis nežinojo. Sovietiniai enkavedistai tuoj ir griebė Zikarą – kur vaikai? Gal jie išėjo pas partizanus? Jie Zikarą visai kankino, mušė, sulaužė net kojų kaulus, ir Zikaras neatlaikė – jis mirė 1944

Juozas Zikaras. „Rinkėja“. Gipsas. 1933 m.

lapkričio 10 d.

Lietuva geležine uždanga buvo atskirta nuo laisvojo pasaulio. Tik po keleto metų Amerikoje gyvenantieji parašė laišką ir jį siuntė per Lenkiją. Laiškas šiaip taip pasiekė Kauną. Ir likusiem buvo didis džiaugsmas, kad broliai ir vaikai tebėra gyvi. Jie tokiu pat būdu per kitų rankas parašė laišką, kad Zikaro jau nebėra.

Jo sukurtas menas išliko

Ryšiai pamažu stiprėjo, vieni lankėsi pas kitus, pasidalijo liudėsiu ir džiaugsmu. Zikaro nebėra, bet jo sukurtas menas yra ir čia, ir Lietuvoje. Jo sukurtą „Laisvės“ statulą kviečia visus lietuvius burtis į lietuvių tautą. Jo sukurtas „Knygnešys“, pastatytas Karo muziejaus sodelyje Kaune, visus kvietia ištikimais nešti savo tautos brangenybes – lietuvių kalbą, jos kultūrą, tradicijas, kad Lietuva būtų visada susipratusi, lietuviška, ištikima savo praečiai ir stipri pasitikti ateitį.

Taip likimas jau nuo gimnazijos laikų suvedė mane su Zikaro pavarde, nes dėvėjau jo sukurtą mergaičių gimnazijos uniformą. Vėliau, jau Amerikoje, sutikau skulptoriaus sūnų Vainutį ir tapau jo žmona. Taip mudviejų šeimoje gyvi buvo visi pasakojimai apie Zikarą, jo gyvenimą, jo sukurtas skulptūras. Nuvažiuodami į Lietuvą, mes parsivežėm jo bareljefą ir jais papuošėme savo namus. Taip mūsų ryšiai pasidarė dar didesni, ir aš tapau jo antra dukra. O Vainutis, mano vyras, savo charakteriu buvo labai panašus į savo tėvą.

Neteko man Zikaro matyti, priglausti jį, bet galiu drąsiai sakyti, kad jį pažinojau ilgus metus. Mano rankos ir dabar glosto jį kaip artimą, kaip mylimą, kaip žmogų, kaip tėvą!

Juozas Zikaras. „Pjovėjas“. Gipsas. 1933 m.

Agnes Miegel

KRONIKA

Išginus kaimenę lankon,
Dainavo sau mergytė.
Vėjeliui dvelkiant vasarą
Plaukai lig žemės krito.

Atjojo nuo aukštos pilies
Ten jaunas karalaitis;
Sustojo pamatyti jis,
Kaip aukso kasos sklaidės.

Sena daina žavėjo jį,
Karaliaus jauną sūnų,
Ir jis atsiklaupė prieš jį,
Pasiūlė jai karūną.

Didi garbė valdovės tos
Žemes plačiausias siekė, —
Tiktai jaunoji karalienė
Nebedainavo niekad.

ŠVIESIOSIOS NAKTYS

Vėl šviesiosios naktys pareina —
Užmigti mirusiems jos nebeleis.
Neramūs, sumišę jie eina,
Klaidžioja vienišais keliais.

Kai kvapas alyvų atplaukia
Nakčia nuo sodo kvapniai,
Mirusieji mano, kad šaukia
Juos amžiai, užmigę seniai.

Agnes Miegel (1879 — 1964) — Karaliaučiuje gimusi Rytprūsių rašytoja, kurios auklė buvo lietuvė. Šiomet nuo jos gimimo suėjo 125 metai. Ilgiausiai gyvenusi Karaliaučiuje, Antrojo pasaulinio karo metu turėjo trauktis į Vakarus, kur ir mirė prieš 40 metų. Jos kūryboje šalia senųjų prūsų gyvenimo vaizdų yra ir lietuviškos tematikos, dainų atgarsių. Pagarsėjo baladėmis (pvz., „Nidos moterys“, „Suzadėtinė“ ir kt.).

A.T.

Pabalus ranka paklabena
Vartus. Uždaryta kietai —
Jų jaunystės sodai, nuo seno
Užburti, ošia ten kaip kadais.

DIENOS PRIE BALTIJOS

O, mano jaunosios dienos,
Mėlynos prie Baltijos,
Kai pakainėse medžiai
Skęste skęsta žieduos.

O, tvankios vasaros naktys,
Vėsa atdaruos languos,
Kai dunda kiaurų naktį
Dangus toli vakaruos.

O viršum liepų viršūnių
Tik tviska, tviska žaibai —
Pavasario šoka suktinį
Prūsų senieji dievai.

Laiminę kaimenę, javą,
Dingsta jie virš jūros toli —
Bliksint gintaro karūnas
Ilgai dar matyti gali.

TĖVIŠKĖS ILGESYS

Girdėjau čia varnėnus
Pragydušius šį rytą.
Giedojo kaip namie jie,
Tik buvo tonas kitas.

Ir kalvos lig pajūrio
Žibutėmis čia bėgo.
Tik mano tėviškėj
Dar vagos pilnos sniego.

Bet kai skaidri giesmelė
Pro debesis ims lietus,
Vaikai ten mano žemėj
Supras, ką vyturėlis gieda.

TĖVIŠKĖ

(Iš „Kelto“)

Kas minkštas kaip motulės skreitas.
Kaip jos ranka švelnus?
Tai pievos šienas ir vėjelis,
Kurs lekia per laukus.

Kas saldus kaip bučiny's jaunosios,
Šviesesnė ir už ją?
Tai liepa virš šiaudinio stogo,
Šviesesnė ir už ją.

Ir kas skaistesnis už jos kūną,
Našus ir jaunas vis?
Tai Nemunas Pakalnėj,
Smagiai nešt moka jis.

Kokios dievai ir žmonės laimės
Didžiausios ilgisi?
Matyt, kiek gali akys, žemę,
Užmiges kur esi.

Palikti tėviškę sunkiausia
Našta dievam, žmonėm,
Kai reik klajoti po toliausias
Šalis kaip svetimiems.

Vertė Alfonsas Tyruolis

Ačiū didžiajam lietuvininkui

Leidėjas, redaktorius ir žurnalistas Antanas Skirius Los Angeles mieste gyveno ir dirbo ilgus 55 metus. Čia jo spaus-tuvė, stovinti ir dabar Sunset bei Fountain gatvių sankryžoje, kaip ir joje išleisti laikraščiai, knygos, žurnalai, yra didžiulis paminklas šio nepaprasto žmo-gaus likimui ir darbams.

Antanas Skirius gimė 1911 m. stambaus ūkininko šeimoje, Batakių kaime, Tauragės apskrityje. Jis buvo jauniausiuoju tarp šešių brolių ir sesers. 1933 metais baigęs valstybinę Tau-ragės gimnaziją, įstoja į VDU technikos fakultetą. Tačiau po metų, jis pereina studijuoti verslą ir prekybą į ką tik atsi-dariusį Klaipėdos prekybos ins-titutą. Čia jis įgyja specialybę, kuri padėjo jam tapti geru spaus-tuvininku net labai nepa-lankiose ir rizikingose sąlygose.

1937-ais metais *Naujosios ro-muvos* redaktorius Juozas Ke-liuotis pakviečia Antaną dirbti redakcijos administratoriumi. Padirbęs metus, jis gauna sti-pendiją studijuoti Amerikoje Marianopolio kolegijoje. Pabaigęs kolegiją ir negalėdamas su-grįžti į tėvynę, jis stoja į Či-kagos universitetą studijuoti tarptautinę prekybą ir finan-sus. Tuo patiu metu dirba lietu-vių dienraščio *Draugas* redak-cijoje ir bendradarbiauja *Darbi-ninko* laikraštyje. 1943-iais me-tais Antanas papildomai studi-juoja, įsigyja televizijos laboran-to specialybę. 1944-ais metais pašaukiamas karinėn tarnybon ir perkeliamas į San Francisco miestą.

Pasibaigus karui, jis dirba valstybinį darbą mokesčių in-spekcijoje. Dirbant San Francis-co, Antanas pradeda leisti nedi-delės apimties laikraštį *Kali-fornijos lietuvis*, dideliu prel. Juliaus Maciejausko ir kitų vi-suomenės veikėjų pritarimu. Šis labai populiarus laikraštis ėjo trejus metus. 1949-ais me-tais Skirių šeima persikelia į Los Angeles. Čia Antanas dirba mokesčių specialistu ir savaran-kišku draudimo agentu.

Tačiau valdininko karjera jo nepatenkino. Antanas Skirius, turedamas didelę savarankiško darbo praktiką, nuperka viduti-nio didumo spaus-tuvę ir prade-da leisti naują žurnalą *Lietuvių dienos*. Šis žurnalas, ėjęs lietu-vių ir anglų kalbomis, buvo vie-nas vertingiausių meno, kul-tūros, visuomenės ir politikos leidinių visoje Amerikos lietu-vių spaudoje. Neveltui Lietuvos Respublikos garbės generalinis konsulas Vytautas Čekanaus-kas, prisimindamas leidėjo An-tano Skiriaus pasiaukojamą darbą, yra kalbėjęs: „Žurnalas dziugino ne tik visos Amerikos skaitytojus gražiausiomis nuo-traukomis, jaudino straipsnių temomis. Žurnalas buvo plati-namas po visą pasaulį: Kanado-je, Pietų Amerikoje, Europoje, Australijoje, Pietų Afrikoje, net Izraelyje. Išsilaikyti spaudos biznyje buvo nepaprastai sun-ku. Dažnai leidėjui tekdavo iš-laidas padengti, skriaudžiant šeimos biudžetą. Net vyriausias redaktorius poetas Bernardas Brazdžionis turėjo rinkti švino raides. Surinktas 24-ių pusla-pių lentas, leidėjas pats nuvež-davo ir parveždavo iš spaus-tuvės; siuntimo darbus jis darė beveik pats vienas. Toks buvo jo lietuviškai spaudai pasiaukoji-mo darbas. Nes jis žinojo sėk-mingo verslo dėsnius; žinojo, kaip sukelti pinigų“. Nuo 1962 metų lygiagrečiai buvo leidžia-mas laikraštis *Lietuviai Ame-rikos Vakaruose*. Be šių dviejų didelės apimties spaudinių, spaus-tuvėje buvo išleista per keturiasdešimt knygų, anglų ir lietuvių kalba, daugybė atsišau-kimų ir kitos spaudos. Skiriaus spaus-tuvė dirbo iki pat Lietu-vos nepriklausomybės atstaty-mo dienos.

Antanas Skirius, net būda-mas labiausiai užimtas spaus-tuvės reikalais, aktyviai dalyva-vio lietuvių visuomenės veikloje, kaip niekas kitas. Jis buvo vie-nas iš Amerikos Lietuvių tary-bos – ALTo vadovų, dirbo Lie-tuvių Bendruomenėje, VLIKe, BALFe, Tautos fondo atstovu,

buvo vienas Lietuvos Vyčių ir Ateitininkų organizacijų įkū-rėju. 2000-iais metais, Lietuvos vyriausybė, įvertindama leidėjo ir redaktoriaus Antano Skiriaus veiklą, apdovanojo jį Gedimino ordinu.

Sunset ir Fountain gatvių sankryžoje esančiose Antano Skiriaus spaus-tuvės patalpose iki šiai dienai sukaupta dau-gybė čia leistų leidinių. Tarp tvarkingai sudėtų knygų stovi viena gražiais viršeliais įrišta knyga, pavadinta *Antanas Ski-rius. Atsiminimai*. Bet tai tik paruošti viršeliai, knyga paliko nepradėta. Leidėjas Antanas Ski-rius, savo žurnaluose išspaus-dinęs daugybę straipsnių apie mūsų kultūros darbininkus – Bernardą Barzdžionį, Jurgį Gliaudą, Vytautą Tamulaitį, Leonardą Valiuką, Alę Rūtą,

Klevą Vidžiūniene, Henriką Na-gį, Kazį Barėną, Anatolijų Kai-rį, Eleną Tumienę, Mariją Gim-butienę, Praną Lubiną ir Jonny Podres-Podžiūną, konsulus J. J. Bielskį, Stasį Lozoraitį ir Vy-tautą Čekanauską, kompozito-rių Bronių Budriūną, aktorės Florence Korsak, Rūtą Lee-Kil-monytę, Juratę Nausėdaitę–Ann Jillian, ir daugybę daugybę kitų, – nebeturėjo laiko parašyti savo gyvenimo prisiminimų. Nors buvo raginamas daug kartų, jis atidavė pirmenybę ir Aukščiausiojo jam skirtą laiką kitiems. Mums paliko neįkai-nuojamą turtą – 58 metų sura-šytą mūsų lietuvių kultūros pa-saulyje istoriją žurnalų straips-niuose ir nuotraukose. Antanas Skirius mirė 2004 metų kovo 17-tą dieną.

Regina Gasparonienė

Literatūrologų premija

Kovo 25 d. Lietuvių lite-ratūros ir tautosakos institute buvo pagerbtas klaipėdietis poetas Tomas S. Butkus, pelnęs literatūros mokslininkų pre-miją už kūrybiškiausią praėjusių metų knygą.

Premija laureatui paskirta už knygą *Generuotos kalbos muta-cija: poezija*, kurią pernai iš-leido Klaipėdos menininkų rū-mų idėjų dirbtuvės „Vario bur-nos“.

Premijos įteikimo iškilmėse kalbėjo Lietuvių literatūros ir tautosakos instituto direkto-rius, prof. Algis Kalėda, lite-ratūrologai Ramutis Karmala-vičius ir Donata Mitaitė, insti-tuto Leidybos centro vadovas Gytis Vaškelis. Veikė T. S. But-kaus išleistų knygų paroda.

Premijos laureatą slapto bal-savimu išrinko literatūrologų vertinimo komisija, įvertinusi Lietuvių literatūros ir tautos-a-kos instituto bei Lietuvos aukš-tųjų mokyklų literatūrologų su-darytą geriausių praėjusių me-tų originalių lietuvių rašytojų knygų dvyliktuką. Skiriant lite-

Poetas Tomas S. Butkus.

ratūros tyrinėtojų ir kritikų premiją, buvo atsižvelgta į visą autoriaus kūrybiškumo kom-pleksą, taip pat ir į knygos iš-vaizdą.

Pirmoji literatūrologų ir lite-ratūros kritikų premija už no-velių rinktinę *Papartynų saulė* pernai įteikta novelistei, Na-cionalinės premijos laureatei Bitei Vilimaitei. (Elta)